

Відповіді до завдань
III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства
у 2024-2025 навчальному році

10 клас

Завдання I

Поясніть терміни.

Гіпотеза –

Консолідація –

Казус –

Правосвідомість –

Евентуальний (непрямий) умисел –

Орієнтовна відповідь.

Гіпотеза – елемент правової норми, в якій зазначаються умови, обставини, із настанням котрих можна або необхідно здійснювати її диспозицію. Ці обставини охоплюються поняттям юридичні факти. Призначення гіпотези – визначити сферу і межі регулятивної дії диспозиції правової норми.

Консолідація – зміцнення, об'єднання, інтеграція, згуртування чого-небудь (осіб, груп, організацій, рухів та іншого).

Казус в праві – подія, що не залежить від волі особи, тому не може бути передбачена за певних умов; випадкове діяння, що на відміну від умисного або необережного, має зовнішні ознаки правопорушення, проте позбавлено елементу вини і тому не тягне за собою юридичної відповідальності. Казус слід відрізнити від поняття непереборної сили; окрема судова справа або правова ситуація, із точки зору того, як вони повинні вирішуватися відповідно до норм права.

Правосвідомість – форма суспільної свідомості, що відображає ставлення соціальних суб'єктів до чинних норм права та правових явищ.

Евентуальний умисел (випадок) – одна з форм умислу, коли особа, вчиняючи правопорушення, прямо не бажає настання його суспільно небезпечних наслідків, але свідомо допускає настання їх.

АБО такий умисел, при якому особа, вчиняючи діяння хоча прямо і не бажає настання його суспільно небезпечних наслідків, але свідомо допускає їх настання. Даний термін у кримінальному праві використовується як синонімічний до терміну «Непрямий умисел»

Завдання II

Проаналізуйте статтю законодавчого акту. Укажіть галузь права; визначте гіпотезу, диспозицію, санкцію; назвіть спосіб викладення правової норми в наведеній статті.

Стаття 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначає: «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному

здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису, –

тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб».

Орієнтовна відповідь

Стаття 173⁻². Вчинення домашнього насильства

Гіпотеза – вчинення домашнього насильства, тобто диспозиція – умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), гіпотеза – внаслідок чого була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, –

Санкція – тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб.

Стаття 173⁶⁻⁶ Вчинення насильства за ознакою статі

Гіпотеза – вчинення насильства за ознакою статі, диспозиція – тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру, спрямованих проти конкретної особи через її належність до певної статі чи стереотипні уявлення про соціальні ролі (становище, обов'язки, поведінку тощо) жінки або чоловіка в суспільстві, гіпотеза – внаслідок чого була завдана шкода фізичному (без спричинення тілесних ушкоджень) або психічному здоров'ю потерпілого, –

Санкція – тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин, або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням двадцяти процентів заробітку.

Стаття 173, яку навели, стосується галузі адміністративного права. Вона регулює правовідносини, пов'язані з відповідальністю за домашнє насильство та насильство за ознакою статі, що є адміністративними правопорушеннями.

Аналіз структури правової норми:

Гіпотеза: гіпотеза описує умови, за яких застосовується норма права. У цій статті гіпотеза полягає у вчиненні діянь фізичного, психологічного або економічного характеру, що є формами домашнього насильства або насильства за ознакою статі. Також гіпотеза охоплює невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення поліції про місце тимчасового перебування особи, стосовно якої такий припис винесено.

Диспозиція: диспозиція вказує на конкретне правило поведінки або правопорушення, що підпадає під дію правової норми. У цьому випадку диспозицією є умисне вчинення діянь, що не спричинили тілесних ушкоджень, але мають фізичний, психологічний чи економічний характер, що завдають шкоду здоров'ю потерпілого, а також порушення термінового заборонного припису або неповідомлення поліції про своє місцеперебування.

Санкція: санкція визначає наслідки за порушення правової норми. У цій статті санкцією є адміністративна відповідальність, яка може включати:

Штраф від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин.

Адміністративний арешт на строк до десяти діб.

Спосіб викладення правової норми.

У наведеній статті використано заборонний спосіб викладення правової норми. Це означає, що стаття містить пряму заборону на певні види поведінки (домашнє насильство, насильство за ознакою статі, невиконання припису) та визначає покарання за їх порушення.

Отже, стаття 173 належить до адміністративного права, містить чітку гіпотезу, диспозицію та санкцію, і представлена заборонним способом викладення правової норми.

Завдання III

1. Громадянин Олексієнко придбав легковий автомобіль із перебитими номерами двигуна та кузова, не знаючи, про його викрадення. Через рік, у результаті проходження технічного огляду у поліції, це було виявлено інспектором.

Як буде вирішено ситуацію?

Орієнтовна відповідь.

У даній ситуації, ураховуючи, що громадянин Олексієнко придбав автомобіль із перебитими номерами двигуна та кузова, але не знав про його викрадення, рішення залежить від кількох ключових правових моментів.

1. Конфіскація автомобіля. Якщо буде підтверджено, що автомобіль викрадений, автомобіль повернеться законному власнику або буде переданий правоохоронним органам як речовий доказ. Громадянин Олексієнко не зможе зберегти автомобіль, оскільки навіть добросовісний покупець не може володіти викраденим майном.

2. Відшкодування збитків. Олексієнко, як добросовісний покупець, має право вимагати відшкодування коштів, що він сплатив за автомобіль, від особи або компанії, у якій він його придбав. Це питання може бути вирішене в судовому порядку через подання позову до продавця.

3. Розслідування щодо викрадення. Поліція, виявивши перебиті номери та факт викрадення, має розпочати кримінальне розслідування для встановлення обставин злочину, включно з пошуком справжнього злочинця, причетного до перебивання номерів і продажу автомобіля.

Таким чином, Олексієнко, ймовірно, втратить автомобіль, але має право подати позов на продавця для відшкодування своїх збитків, оскільки не знав про незаконне походження авто.

2. Раніше судимий Підморгайло підмовив неповнолітніх Олексюка (13 років) та Макогона (11 років) скоїти ряд крадіжок із квартир громадян. Хлопці залазили через кватирку вікна у квартиру та передавали викрадені речі Підморгайлу.

Дайте характеристику юридичній ситуації. Як необхідно кваліфікувати дії Підморгайла?

Орієнтовна відповідь.

У цій ситуації дії Підморгайла, Олексюка та Магокона повинні бути юридично розглянуті з огляду на кримінальне законодавство та відповідальність неповнолітніх за вчинення злочинів.

1. Кваліфікація дій Підморгайла:

– Підбурювання неповнолітніх до злочину. Підморгайло підмовив неповнолітніх до вчинення крадіжок, що є підбурюванням (стаття 27 «Про співучасть у злочині» Кримінальний кодекс України,). Він організував і контролював їхні дії, тому його можна вважати організатором злочину.

– Використання неповнолітніх для вчинення злочину. Використання малолітніх (дітей віком до 14 років) для вчинення крадіжки є обтяжувальною обставиною. За Кримінальним кодексом України (ст. 304), втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність є окремим злочином, за що передбачено кримінальну відповідальність. Тому, Підморгайла можна притягнути до відповідальності за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

2. Відповідальність неповнолітніх:

– Олексюк (13 років), згідно з українським законодавством, кримінальна відповідальність за крадіжку настає з 14 років (ст. 22 Кримінального кодексу України). Оскільки Олексюку 13 років, він не підлягає кримінальній відповідальності за свої дії, але може бути притягнутий до адміністративної відповідальності або вжиті інші заходи виховного характеру (наприклад, поміщення до спеціальних виховних закладів).

– Магокон (11 років): оскільки Магокону менше 14 років, він також не підлягає кримінальній відповідальності. До нього можуть бути застосовані лише виховні заходи.

Неповнолітні віком від 11 до 14 років не можуть бути суб'єктами злочину, оскільки не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Проте ч. 2 ст. 97 Кримінального кодексу України визначає, що до цих осіб можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру, такі як: застереження, обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання, покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків, направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на термін, що не перевищує трьох років.

3. Кваліфікація злочину:

– Дії Підморгайла можна кваліфікувати як крадіжку (ст. 185 КК України) у поєднанні з втягненням неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304 КК України), що є обтяжувальною обставиною. Також Підморгайло діяв як організатор злочину, що може бути враховано при визначенні його провини та покарання.

4. Отже:

– Підморгайло нестиме кримінальну відповідальність як за вчинення крадіжок, так і за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. Зважаючи на попередню судимість, суд може призначити йому більш суворе покарання.

У тих випадках, коли доросла особа залучає до вчинення злочину підлітка, який не досяг віку, з якого настає кримінальна відповідальність, він (незалежно від характеру його дій) визнається виконавцем цього злочину і вчинене ним повинно бути кваліфіковане за ст. 304 КК і за тією статтею КК, яка передбачає відповідальність за вчинене підлітком діяння (див. коментар до ч. 2 ст. 27 КК). А доросла особа, яка залучила до вчинення злочину неповнолітнього, який досяг віку кримінальної відповідальності, повинна відповідати за ст. 304 КК і за тією статтею КК, що передбачає відповідальність за вчинений у співучасті з підлітком злочин (див. пп. 6 і 7 ППВСУ від 27 лютого 2004 р. № 2).

– Неповнолітні, ураховуючи свій вік, не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності, проте щодо них можуть бути вжиті виховні заходи.

3. 16-річний Петро під час відпустки своїх батьків придбав за 9000 тис. гривень у магазині «Світ електроніки» комп'ютер. Через два тижні він вийшов із ладу не з вини Петра. Коли Петро звернувся до магазину з вимогою провести гарантійний ремонт або у разі неможливості такого ремонту – повернути кошти, у магазині йому відповіли, що він неповнолітній і мав права на самостійне придбання такого товару, й відповідно, не має права на гарантію.

Чи правомірною була відповідь Петру?

Дайте відповідь, спираючись на відповідні норми законодавства України.

Орієнтовна відповідь.

Відповідь магазину «Світ електроніки» є неправомірною. Петро має право на гарантійний ремонт або повернення коштів. Розглянемо це питання детальніше, з огляду на норми законодавства України.

Правоздатність та дієздатність неповнолітніх осіб: відповідно до статті 32 Цивільного кодексу України, неповнолітня особа (особа віком від 14 до 18 років) має обмежену цивільну дієздатність. Це означає, що неповнолітні особи можуть самостійно отримати дрібні побутові права, а також розпорядитися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами. Придбання товару на суму 9000 гривень може бути визнане споживчою угодою, після чого воно не виходить за межі повсякденних потреб.

Завдання IV

1. Виправте помилки в тексті.

А. Регулятивна функція права передбачає врегулювання питання про відповідальність за порушення правових норм фізичними та юридичними особами.

Відповідь: твердження хибне. Йдеться не про регулятивну функцію, а про охоронну.

Б. Дуалістична монархія є різновидом антидемократичного режиму.

Відповідь: твердження хибне. Дуалістична монархія є різновидом монархічної форми правління.

В. Право є наслідком появи законів.

Відповідь: твердження хибне. Закон є наслідком права, оскільки з появою права виникла необхідність у формуальному закріпленні правових норм.

Г. Перевищення межі крайньої необхідності виключає кримінальну відповідальність.

Відповідь: твердження хибне. Воно не виключає кримінальної відповідальності, але є обставиною, що пом'якшує покарання.

2. Визначте, до яких галузей права та правових інститутів належать подані нижче законодавчі норми.

А. Державною зрадою є діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України.

Відповідь: кримінальне право, інститут злочинів проти основ національної безпеки.

Б. За шкоду, заподіяну підприємству, установі чи організації, працівники несуть матеріальну відповідальність у розмірі прямої дійсної шкоди.

Відповідь: трудове право, інститут матеріальної відповідальності працівників за заподіяну майнову шкоду підприємству, установі, організації.

В. Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну.

Відповідь: конституційне право, інститут свободи пересування та вільного вибору місця проживання.

Г. Обвинуваченою (підсудною) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду.

Відповідь: кримінальне процесуальне право, інститут учасників кримінального провадження (сторона захисту).

Завдання V

За наявності яких ознак, військові дії можливо вважати форс-мажорними у відносинах між суб'єктами господарювання.

Орієнтовна відповідь.

Поняття форс-мажорних обставин визначено ст. 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» від 02.12.1997 № 671/97-ВР (далі – Закон).

Підставою для засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) є наявність однієї або більше обставин, зазначених в Законі, а також визначених сторонами за договором, контрактом, угодою, типовим договором, законодавчими, відомчими та/чи іншими нормативними актами, що вплинули на зобов'язання таким чином, що унеможливили його виконання у передбачений термін.

Форс-мажорність обставин визначається індивідуально через обґрунтування причинно-наслідкового зв'язку. Загальних форс-мажорів «для всіх» не буває.

Серед інших прикладів можуть бути форс-мажором:

епідемія – для IT-компанії, у якій захворіли ключові особи, які відповідають за розробку продукту. Навіть, якщо це всього декілька осіб;

карантин – для фітнес-клубу, кафе, ресторану, що заборгували за оренду приміщення, так як місяць були закриті через карантинні заходи, введені урядом;

ураган, буря, повінь – для будь-якого підприємства, якщо зруйнували певні господарські об'єкти – приміщення, де здійснюється господарська діяльність тощо;

замерзання моря, блокування порту, протоки – для транспортної морської компанії, корабель якої не зміг вчасно пройти з вантажем;

закриття авіасполучення через карантин, воєнний стан – уповільнило для транспортної компанії/продавця доставку товару у визначений строк;

загибель транспортного засобу зі знищення вантажу – доставка стала неможливою;

інфекційне захворювання, наприклад COVID-19, що охопило більшу частину колективу підприємства – це зробило неможливим виконання замовлення.

Тож, якщо суб'єкт господарювання вважає, що з введенням воєнного стану з'явилися форс-мажорні обставини, то необхідно надати документи, які мають свідчити про:

- надзвичайність таких обставин;
- непередбачуваність обставин;
- невідворотність;
- причинно-наслідковий зв'язок між обставиною/подією і неможливістю виконання заявником своїх конкретних зобов'язань.

Передбачуваність – якщо військові дії були прогнозовані або очікувані (наприклад, у регіоні вже тривав конфлікт), це не завжди може бути підставою для визнання їх форс-мажором, після чого ці сторони могли врахувати ризик у своїх контрактах або планах.

Непередбачувані – ті, що не можна передбачити. Спрогнозувати смерч, початок військових дій чи кількість працівників, які можуть захворіти у найближчий час на коронавірус, суб'єкт господарювання не може;

Невідворотні – це обставини, настанню яких учасник правовідносин не міг запобігти, а також не міг запобігти наслідкам таких обставин навіть за умови прояву належного ступеня обачливості та застосуванню розумних заходів із запобігання таким наслідкам. Ключовим є те, що непереборна сила робить неможливим виконання зобов'язання в принципі, незалежно від тих зусиль та матеріальних витрат, які сторона понесла чи могла понести;

об'єктивні – вони створюють перепону, що унеможливорює виконання певного зобов'язання за договором (контрактом, угодою) на певний час або ж взагалі. Наприклад, смерч знищив посіви, захворіли потрібні працівники, військові перекрили дороги, рішенням уряду припинили авіасполучення і саме це затримало у часі виконання зобов'язання або зробило його взагалі неможливим. Це перешкода, яку неможливо обійти, або для цього потрібен більш тривалий час, аніж той який визначений договором. Така перешкода має прямий причинно-наслідковий зв'язок з невиконанням зобов'язання.

Отже, форс-мажор = надзвичайність + непередбачуваність + невідворотність + об'єктивність + причинний зв'язок.

Завдання VI

Додайте пропущене до наведених нижче витягів із Конституції України (повні формулювання).

При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних _____ не допускається звуження _____ та _____ існуючих _____ і _____.

У _____ випадках, пов'язаних із _____ та _____ чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які _____ у вчиненні злочину, можливий інший, _____, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

Кожен має право на працю, що включає можливість _____
працею, яку він _____ або на яку _____.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають _____ і
_____ громадян, не доведені до відома населення у порядку,
_____, є _____.

Закони та інші нормативно-правові акти не мають _____, окрім
випадків, коли вони _____ або _____ особи.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою _____ у _____.

Відповідь.

Додайте пропущене до наведених нижче витягів із Конституції України (повні формулювання).

При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних *законів* не допускається звуження *змісту* та *обсягу* існуючих *прав і свобод* (ст.22).

У *невідкладних* випадках, пов'язаних із *врятуванням життя людей та майна* чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які *підозрюються* у вчиненні злочину, можливий *інший, встановлений законом*, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку (ст. 30).

Кожен має право на працю, що включає можливість *заробляти собі на життя* працею, яку він *вільно обирає* або на яку *вільно погоджується* (ст. 43).

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають *права і обов'язки* громадян, не доведені до відома населення у порядку, *встановленому законом*, є *нечинними* (ст. 57).

Закони та інші нормативно-правові акти не мають *зворотної дії в часі*, окрім випадків, коли вони *пом'якшують* або *скасовують відповідальність* особи (ст. 58).

Ніхто не зобов'язаний доводити свою *невинуватість* у вчиненні злочину (ст. 62).